

په یوه نډیښت ئوسمانی و فەرهنسی لسه رده می سولتان مه حمودی ئیکی 1730-1754*

زلیخه هادی محی¹ و طارق احمد شیخو²

¹ پشکا کۆمه لایه تی، کولیزا په روه ردا بنیات، زانکۆیا زاخو، هه ریم کوردستانی - عیراق.

² پشکا میژوو، فاکولتیا زانستین مروقیه تی، زانکۆیا زاخو، هه ریم کوردستانی - عیراق.

وه رگرتن: 2020/07 په سه نده کون: 2020/09 به لافکرن: 2020/09 <https://doi.org/10.26436/hjuoz.2020.8.3.627>

پۆخته:

پشتی په یوه نډیښت ئوسمانی فەرهنسی د ماوه یه کا ژ پیگدانن له شکه ریدا دهربازبوویه، بۆ ته گهر کو فەرهنسا بچت دناڤه هنده ک قولپین نه ژرپیدا نه ویین کو ل نه ژرپا دژی دهوله تا ئوسمانی دهاتنه گریدان، دووماهیک پیگده دان دناڤه ردا وانداهه می فەرهنسا ل هه ورا کومارا بوندوقیه چووی و د مملانا ویدا لگه ل ئوسمانیان ساله 1499، به لی ببورینا سی سالان په یوه نډیښت په یوه نډیښت ئوسمانی فەرهنسی چوون دقوناغه کا دیدا ده می ریگه فتنه کا ناشتی ل ساله 1503 هاتیه گریدان، په یوه نډیښت وان دباردوخه ک نارامدا به رده وام بوون، و هه نتا نه ف په یوه نډیښت ل سه رده می سولتان سوله یمان قانونی (1520-1566) به ره ف ناسته کی دی دچیت، چونکی ل وی ده می فەرهنسا دقوناغا مملانییه کا سیاسیدا لگه ل هنده ک وه لاتین روژنافایی دبوری، له ورا شاهی فەرهنسا فهرانسوی ئیکی (1515-1547) نوینه ره ک ل ساله 1535 هه نارد ده ف سولتانی ئوسمانیو داخوازا گریدانا هه فیه یمانان دناڤه ردا هه رده و وه لاتاندا کر، بۆ مه رما وه رگرتن مفا یی ژ هیزا دهوله تا ئوسمانی ودانان راده یه کی به رامبه ر هیقیین هنده ک شاهین نه ژرپا، ده نجام دا ریگه فتنه (ماف هه رینین ئوسمانی فەرهنسی) ل ساله 1536 هاتیه مورکن، به لی ژبه ر گه فین ئوسمانیان ل سه ر شاهین نه ژرپا بوویه نه گهر فەرهنسا هه ر زووی په یوه نډیښت خو لگه ل ئوسمانیان پاشگوه باقییت، به لی ل ده می هه ست ب مه ترسیا شاهین نه ژرپا لسه ر سه روه ریا خو دکر، نه و دا جاره کا دی به ره ف نویکرنا په یوه نډیښت خو لگه ل دهوله تا ئوسمانی که ت. لگه ل هاتنا سولتان مه حمودی ئیکی (1730-1754) بۆ دهسته له اتی، هه روه سا نه و باردوخی فەرهنسا تیدا دهرباز دبوو، کو دخوازت نیزیکی دهوله تا ئوسمانی بییت ژ نه گه ری نه رازیبونا فەرهنسا گو بکه فت بن دهسته له اتداریا بنه مالا هاپسبروک ل ئیمبراتوریا رومانیا بیروز، و نه ف جه نده بۆ که تنا وی دگه له گ هه فرکیین سیاسی وه شکه ری دگه ل هنده ک وه لاتین روژنافایی، له ور فەرهنسا هاویدا به یزکرنا په یوه نډیښت خو و نویکرنا ماف هه رینین (تیمتیا زات) دگه ل دهوله تا ئوسمانی، هه روه سا هه ر سولتانی بۆ نیزیجی بونا ئوسمانی و فەرهنسی زفرت ژ نه گه ری وان کاودانین خراپ یین کو دهوله ت تیدا دبوری ب هیفیا دهسته له ئینانا پشته قانیا سیاسی و دبلوماسییا فەرهنسا د ماوی شه ری وانداهه سه نگرین روژنافایدا وه روه سا مه فا وه رگرتن ژ هونه ری له شکه ری تاییه ت دبواری ریخستین له شکه ری لدویف سیسته می نه وروپی یی پیشکه فتی بۆ مه رما چیکرنا جه کی نوی ب ریکا پشتبه ستنی ل سه ر شاره زایا فهرانسیان بکه ن و ب تاییه تی د پیشقه برنا چه کی توپی دا و دامه زراندا قوتا بخانا نه ندازیاریا له شکه ری ب ریکا مفا وه رگرتن ژ پسپوریا هنده ک شارزایان، وه ک الکسندر دی بونیفال (1675-1747)، ب فی چه ندی سه رده می سولتان مه حمودی ئیکی ب باشترین سه رده مانه کو دهوله تا ئوسمانی ژیا یید وی قوناغا لاوازا خوه یا میژوویدا.

په یقیین سه ره کی: ئوسمانی، فەرهنسی، ریگه فتن، ماف هه رین، چاکساز، توبخانه.

1. پیشه کی

1.1. گرنگیا باه تی:

1754) ی دا، هه رچه نده سه رده می فی سولتانی پشکه که ژ سه رده می لاوازا دهوله تا ئوسمانی یه، لی هه تا راده یه کی ژ لای ف که کوله ران فه ب باشترین سه رده می لاوازیی ددانن، ب به راوردی ل گه ل سیاسه تا دهره کی سولتانی دی یین دهوله تا ئوسمانی دقوناغا لاوازیبونا ویدا، وه نه ف ژ ی بۆ وان سه رکه فتنین د بواری په یوه نډیښت

گرنگیا فه کولینی ددیارکرنا په یوه نډیښت دهره کی یین دهوله تا ئوسمانی ل سه رده می سولتانی ئوسمانی مه حمودی ئیکی (1730-

* فه کولینه کا وه رگرتی یه ژناما ماسته ری.

* فه کوله ری به رپرس.

لسه رده وریشالین رابردووی په یوه نندین ئوسمانی فوره نسیتا سهردهمی سولتان ماحمودی ئیککی 1730-1754، ول ته وهری ئیککی هاتیه دهست نیشانگرن بو په یوه نندین ئوسمانی فوره نسیتا ونوکرنا سیسته می ماف ههرین 1730-1740، ول ته وهری دوویدا ئاماژه بروی فوره نسیتا د چاکسازین توپخانیدا (همبارخانه) ب شیوه کی تاییه ت هاتیه کرن.

پیشه کی: کورتیا رابردووی په یوه نندین ئوسمانی فوره نسیتا سهردهمی سولتان ماحمودی ئیککی 1730-1754
ل سهردهمی سولتان بایه زیدی دووی (1481-1512) په یوه نندین ئوسمانی و فوره نسیتا ب شیوه په کی فهرمی ده ستپیکرن، ب تاییه تی ل سالین 1483 و 1486، ده می سولتان هنادی خو هنادیه فوره نسیتا ب مه رما گریدانا هنده ک په یوه نندین، لی په یوه نندین وان یین سیاسی ل وی ده می هند گرنکیا خو نه بوون، چونکی بتنی ته که زی لسه په یوه نندین بازگی دهاته کرن. (قاسم و عبدالرحا، 2015، 124)

ئیکه م په یوه نندیا موکم دنافه را دهوله تا ئوسمانی و فوره نسیتا دا بو سهردهمی سولتان سوله یمانی قانونی (1520-1566) وشاهی فوره نسیتا فرانسوایی ئیککی (1515-1547) د زفریت، کول فهدیتنا دیلوماتکاری فوره نسیتا پیذقیه ژبو پاکیشانا پالیشیتا دهوله تا ئوسمانی دژی به رهنگاری ومه ترسیا شاهی نه مسا چارلی پینچی (1519-1555) یا گریدای ب مملانیتیا وان لسه ر سهره ریا جیهانا مه سیحی ئه وا دهاته نیاسین ب (شهرین ئیتالی). (المفرجی، 2015، 272) بتاییه تی کو شاهی نه مسا ب دوژمنه کی هاو به ش بو ههرده و ده لاتان دهاته دانان، زیده باری هه ولا هر ئیک ژ فوره نسیتا بو سهره ریا پوژتاقایی ئه وروپا و حه زا دهوله تا ئوسمانی ل پوژته لاتی ئه وروپا ونه بوونا سنورین هه قبه ش ودژایه تیا به رژه وه نندیان دنافه را دهوله تا ئوسمانی و فوره نسیتا، (المحامی، 1981، 106) بتاییه تی کول وی ده می دهوله تا ئوسمانی د گوپیتکا ئاستی هیزا خودابوو وه بوونا وی بو پاراستنا هاوسه نگیا سیاسی ل ئه وروپا یا گرنک بو، (قاسم و عبدالرحا، 2015، 124) له ورا دهوله تا ئوسمانی ئه و ده لیه دیت کو پوله کی مه زن ومه ترسیدار ل ته رازیا هیزین ل ئه وروپا هه بیت، هه روه سا فوره نسیتا ژ هه ر مه ترسیه کا ده ره کی ژ لای پوژتاقایی فه بو سه ر وه لاتی وی هاته پاراستن، (المفرجی، 2015، 272) ژ ئه نسیتا فان په یوه نندیان په یمانه کا سیاسی ل سالا 1535 ی ژ لای بالیوی فوره نسیتا جان دولا فوریه وسه درئه عزم ئیبراهیم پاشا (1523-1536) یقه هاته گریدان ودبیته ئیکه م ماف ههرین کو د ناؤ خاکا ئوسمانیدا بو فوره نسیتا هاتینه دان.

(مانتران، 1993، ج 1، 336)

لی ب هاتنا چارلی نه می (1560-1574) بو دهسته لاتی په یوه نندین ههرده و وه لاتان به ره ذفراتی وهشکاتی فه چون، ژ

خو یین ده ره کیدا ژ لای له شکه ری و سیاسی و دیپلوماسی و بازرگانی فه تومارکین، کو ئه فی چه ندی کاریگه ریا خو لسه ر ده رکنا بریاران و ده ست نیشانگرن هیلین سه ره کی یین سیاستا ده ره کی یا ده وله تا ئوسمانی بتاییه تی پشتی سه ره که فتنا وان ده رده و سه نگرین پوژته لاتی و پوژتاقایی دا ئینای.

په یوه نندین سیاسی و دیپلوماسی به شه کی گرنکه ژ میژوویا میلیه تان بتاییه تی ئه گه ر ئه وان په یوه نندیان روله کی کاریگه ر د سروشتی په یوه نندین ههرده و وه لاتاندا هه بیت، ئه ف فه کولینه لسه ر میژووا په یوه نندین ئوسمانی و فوره نسیتا ل سهردهمی سولتان ماحمودی ئیککی 1730-1754 هاتیه نفسین، کو ژ گرنکترین په یوه نندین ئه رینی ل وی ده می دهاته نیاسین، و ئه فه ژبه ر ژوه نندین ههرده و وه لاتان ل وی ده می ژبو گه هاندنا فان په یوه نندیان بو ئاسته کی بلندتر ب به راوردی لگه ل سهرده می بوری.

2.1. ئه گه رین هه لبرارتنا بابه تی:

ئه گه ری هه لبرارتنا فی بابه تی ژبلی گرنکیا وی، کو تا ئه فو لسه ر په یوه نندین ئوسمانی فوره نسیتا د فی ماویدا ب شیوه یی به رفره نه هاتیه نفیسین و بتنی ناما منا ماسته ری وه ک ئاماژه ب رویدان گرنک ل وی سهرده می دایه ب زمانی کوردی لسه ر بابه تی هاتیه نفیسین.

3.1. ئارمانجا فه کولینی:

ئارمانجا فه کولینی ژبلی پیناسکرنا په یوه نندین ئوسمانی و فوره نسیتا ل سهردهمی سولتان ماحمودی ئیککی، به لکو دیارکنا گرنکی و گارکریا فان په یوه نندیان لسه ر سیاستا ده ره کییا ده وله تا ئوسمانی، و ده رکنا چه ندین بریاران د وی ماوی هه ستیادا یی ده ولت تیدا دبوری، کو بالیوی فوره نسیتا خودان دهسته لاته کا بهیز بوول گوری وی قوناغه کا پر ژ پویدانین گرنکه، و پیشفه برنا فان په یوه نندیان بو ئاسته کی بلندتر، وه ک پشته فان بو به رژه ونندین ههرده و وه لاتان لدویف به رژه ونندین وان یین جیاوا.

4.1. میتودی فه کولینی:

ئه ف فه کولینه لدویف ریبارا میژووی هاتیه ئه نسیتا، کو بریتیه ژ کومکرنا زیده رین میژووی یین کو په یوه نندی ب بابه تی فه کولینی فه هه یی ولگه ل هه لسه نگاندن و به راوردکرنا وان زانباریان ب مه رما گه هشتن ب راستیه کا میژووی سه باره ت په یوه نندین ئوسمانی فوره نسیتا لسه رده می سولتان ماحمودی ئیککی 1730-1754.

5.1. بیکهاتیه فه کولینی:

په یوه نندین ئوسمانی و فوره نسیتا پشکه کا مه زن ژمیژوویا ده وله تا ئوسمانی بخو فهدگریت، چونکی ئه ف په یوه نندیه دقوناغین جودا دا ده رباز بووینه، ئه ف فه کولینه ژ پیشه کی بیکهاتیه وه کو کورتیه ک

بهر چه ندين نه گهران، ژوان بازگانين فېره نسي د نافي خاكي د هوله تا
 ئوسمانيدا ژ لايي دسته لاتدارين ئوسمانى فه، (قاسم و عبدالرحجا،
 2015، ص 124) كو توشى نه خوشيان دبوون زيده بارى شاهي
 فېره نسا دان پيدان ب په يوه نديين خوه نه كر لگه ل ئوسمانيان ژ
 نه گري كارتيكرنا زانايين ئاييني كاسوليكي، چونكى وان نه ف
 په يوه نديه ب خودي نه نياس ئانكو ژ ئولى دهر كه فتى دهاته دانان
 (الاحاد)، (المفرجى، 2015، 272) لى ژ نه گري زيده بوونا
 دوژمنين فېره نسا، سياسته چارليي نه هي هات گوهارتن و جاره كادي
 هنادريي خو كلود دى بوژ هناد ئيستانبوولي ب مېره ما زفراندا
 په يوه نديان ونويكرنا ماف هريينين فېره نسي ل د هوله تا ئوسمانى، ل
 گوپه يي هندى لسره دهمى سولتان سه ليمى دوويي (1566-1574)
 په يمانه كا نوى ل سالا 1569 ئى هات مؤركن، شيان نه وان ئاريشين
 مانيه هه لاويستى چاره بكت، (المفرجى، 2015، 272) بتاييه تي
 بين بازگانى، كو ل گوپه يي فى چه ندى هه ولاتيين وي ژ دانا باجان
 ئانكو (خويكي) هاتنه ئازادكرن و زيده بارى گه ميين فېره نسي ل
 كه نارى ئوسمانى هاتنه پاراستن، ب فى چه ندى په يوه نديين دوستانه
 جاره كادي د نافېره د هوله تا ئوسمانى و فېره نسا دا به زي بوونه فه.
 (المفرجى، 2015، 272)

ل سهرده مى شاه هيئرى يى سييى (1574-1589) په يوه نديين
 دوولايه نى د نافېره هردوو و ه لاتاندا پاشفه چوونه كا بهرچا ف بخو ف
 ديت ژ نه گري نه رازي بوونا سولتان مورادى سييى (1574-1595)
 لسره داخو ازيا كو شاهي فېره نسا كو بيته شاه بو پولونيا ژى،
 (قاسم و عبدالرحجا، 2015، 129) و د نه جامدا په يوه نديين سياسى
 د نافېره هردوو و ه لاتاندا جوړه سستيه كه فنى، لى هه تا نيقا
 سالا 1630 ئى بازگانيا فېره نسا ژى هه تا راده يه كى كيمبوونه كا
 بهرچا ف بخوه فه ديت، و د بهر مېره دا كو نتر لكرنا ئينگلته را لسره بازارين
 ئوسمانى، ژ نه گري تيكچوونا په يوه نديين ئوسمانى فېره نسي،
 (المفرجى، 2015، 274) و نه فه دبته جهى ئازاندا شاهي
 فېره نسا، كو پيدقبيه سياسته وى بهيته گوهورين ژبو خوه شكرنا
 په يوه نديان ب هنادنا نوينه ري خو بو باب عالى بوو، و ته كه زى لسره
 هاريكارين ئابورى و بازگانى هه فېه يمانيا له شكه رى د نافېره هردوو
 و ه لاتاندا كر، (قاسم و عبدالرحجا، 2015، 129) سولتانى ئوسمانى
 مورادى سييى ژلايى خوه نامه ك بو شاهي فېره نسا هناد و تيدا پژدى
 لسره وان ماف هريينين بين كو بو فېره نسا د نافي و لائى ويدا هاتينه
 دان كر و دياركر كو چ مه ترسى ل سهر بهر ژه و ه نديين فېره نسا د نافي
 خاكي ئوسمانيدا نينه، هه روه سا ته كه زى لسره په يوه نديين ئوسمانى
 لگه ل ئينگلته را كر و دييژيت: "هه وه لاتين هه ر وه لاته كى د نافي سنوروى
 د هوله تا ئوسمانيدا، ژ وان ئنگلته را ژى پيدقبيه لېن ئالايى فېره نسا بن
 و نه گهر شاها ئنگلته را دوستانه تيا ئوسمانى بقيت، بلا ب نافي نديگر يا
 فېره نسا بيت"، هه لېه ت فېره نسا بقى شيوه يي ده يته هژماردن كو

هه فېه يمانه كا نه وروپوى يا بهيژه بو ئوسمانيان، (گقوش، 1995،
 240-241) ل گوپه يي وى هه فېه يمانا ل سالا 1581 ئى هاتيه
 گرندان، كو پتر ماف هريينى سياسى بو باليوزين فېره نسي هاتينه
 دان، له ورا باليوزى وان بو خودان دسته لاته كا زيده تر ژ باليوزين
 دى بين نه وروپوا، هه روه سا فېره نسي ژ دانا باجان ئازادبوون، ل
 دووماهيا چه رخي شازدى په يوه نديين هردوو لايه نان لاواز دېن ژ
 نه گري وان كاودانين سياسى و ئابورى و ئاييني بين دهر قتر تيدا دهر باز
 بوويه و نه فى چه ندى بو ئيكه م جار فېره نسا نه چاكر ل گه ل و ه لاتين
 به كگرتين نه وروپوى دژى د هوله تا ئوسمانى رابوه ستن. (قاسم
 و عبدالرحجا، 2015، 129)

نه فېه يوه نديين هردوو لايه نان ب فى شيوه يي بهر ده وام بوون تا هاتنا
 شاه هيئرى يى چوارى (1589-1610) بو دسته لاتي. تاييه ت
 كو شاهى نزيكبوونا د هوله تا ئوسمانى ژ بنه مايين سهره كيين
 سياسته تا خو دانان، له ورا شيا راده يه كى بو لاوازيا بازگانيا فېره نسي
 لگه ل ئوسمانيان بدانت، (گقوش، 1995، 303) ل گوپه يي په يمانا
 سالا 1597 ئى نه و د نافېره هردوو و ه لاتاندا هاتيه موهركن،
 فېره نسا هنده ك ماف هريينى نوى و هرگرتن، (المفرجى، 2015،
 275) نه ف ماف هريينين هه ژبو مېره ما كيمكرنا بارودوخى هسك د
 نافېره را وندا، و ل سالا 1604 ئى جاره كا دى هاتنه نويكرن،
 ميژوونقيسان نه فېه يمانه ب گرنگ دانان، ژ بهر گرنگيا وان ماف
 هريين بو فېره نسا هاتينه دان، ژ گرنگترين مادده بين فى په يمانى
 بين گريدى ب فان ماف هريينان فه، كو هه ر وه لاته كى نه وروپوى بقيت
 بازگانى ل گه ل د هوله تا ئوسمانى بكت، دقيت ب ريكا پاپورين
 فېره نسي ولژير پاراستنا فېره نسا بيت و نابيت پاپورين فېره نسي ل
 د هوله تا ئوسمانى توشى ريگرى بين، هه روه سا مافى پاراستنا
 نه ردين پيروز بين مېسيحيين ل روزه لاتي بدستخو فه ئينا و پيدقبيه
 مېسيحيين د نافي خاكا د هوله تا ئوسمانيدا ل گه ل شاهي فېره نسا ژ
 لايى ئاييني فه، (گقوش، 1995، 303) ل گوپه يي فان ماف
 هريينان فېره نسا شيا به شه ك ژ ئارمانجين خو بين ئاييني و سياسى
 ل دهر قى ب جهبينيت. (المفرجى، 2015، 280-281)

2. ته وهرى ئيكي: په يوه نديين ئوسمانى فېره نسي ونويكرنا
 سيسته مى ماف هريين 1730-1740

د سهرده مى سولتان نه حمه دى سييى (1703-1730) باليوزين
 فېره نسي بو مېره مين جودا دهاتنه د هوله تا ئوسمانى. (المفرجى،
 2015، 281) ژوان ئيك بناقى ليكونت ديس نه ليور (1710-
 1716) بو لده مى شاه لويسى چاردى (1643-1715) ژ بو
 ئافاكرنا هيژه كا له شكه رى بو د هوله تا ئوسمانى، و هه روه سا دابنيكرنا
 كه رستين بازگانى بين جوړاو و جوړ بو بازارين ئوسمانى، تاييه ت
 دهمى داخو ازي لسره ئارميشى ئيرانى كيم بووى، سولتانى ژى شيا

دهوله تا ئوسمانی وړوسیا ونه مسا دال سالین سیهی ژ سه دی هه ژدی. (Sevinç, vediğerleri, 2013, 12) ل سالا 1739ی فه رهنسا شیا بگه هیته مه رهمین خو لده می چاکساز د بواری چه کی توپخانیدا ب ریکا شاره زا و پسپورین له شکه ری، یین فه رهنسا هاتینه نه نجامدان، (Yorulmaz, 2000, 69)، هه رهنسا فه رهنسا پوله کی کاریگر د شه ریئ ئوسمانی دا لگه ل هه ریئک ژ روسیا ونه مسا گپراه، زیده باری شاره زاییا دیلوماسیا بالیوزی فه رهنسا بو پالدا نا سولتان مه محمودی ئیکی بو خو راگرتن به رامبه ر چالاکیین سیاسی وله شکه ری یین زیده یین هه ریئک ژ روسیا ونه مسا له بقانی، (گقوش، 1995, 396) و نه چارکرنا وان بو گریدانا ریکه فتننا ناشتیا بلگراد د به رژه ونه دیین دهوله تا ئوسمانیدا، (Hammer, Tarihsiz, Cilt. 15, 6) ل گوره یی وی پۆلی ناهه ندگی ری یی بالیوزی فه رهنسی مارگیز دی فیلینوفد گریدانا ناشتیا بلگرادا 1739ی گپراهی د به رژه ونه دنیا دهوله تا ئوسمانیدا، (Kurtaran, 2012, 267; Yorulmaz, 2000, 699) ب فی چه ندی دیاروو په یوه ندیین سیاسی یین ئوسمانی و فه رهنسی چونه د ئاسته کی بلنددا، ب تاییه تی سیاسته فه رهنسا کارتیکرنا خو لسه ر سیاسته دهره کی یا ئوسمانی و په یوه ندیین هه ردوو لایه نان کو بنجه تر بن. (Hammer, Tarih, Cilt. 15, Tarih Siz, 6) ژ نه نجامی ریکه فتننا ناشتی، دهسته لاتا بالیوزین فه رهنسی ل ئیستانبولی زیده بوو وفان بالیوزان زیده بوونا دهسته لاتا خو ب ده لیقه دیت وداخوازا راسته کرنا ماف هه ریئ فه رهنسا یین سالا 1673ی کر، سولتان لسه ر داخوازا وان بو نوکرنا ماف هه ریئ که فن ودانا ئاسانکاریان بو بازارگانی یا فه رهنسی رازیبوو، چونکی پالپشتیا فه رهنسا بو دهوله تا ئوسمانی ل سه رده می سولتان مه محمودی ئیکی وشه ریئ وی لگه ل پوژناتی بوو، و هه فو بو نه گه ر فه رهنسا ماف هه ریئ خو یین ل دهستییکا سه دی هه فدی ژده ستداین بزفرینه هه، (Sevinç, 2013, 12) بالیوزی فه رهنسی د سیاسته خودا لگه ل ئوسمانیان نوینه راتیا ئابوری وه لاتی خو دکر وداخواز بو پتر بهیژکرنا په ونه ندیین وان دفی واریدا کر، (Faroqhi, Vol. 3, 2006, 101) وه کو دانپیدان ب پۆلی گرنگ یی فه رهنسا درویدانین بوریدا، کو سولتان لسه ر زیده کرنا ماف هه ریئ فه رهنسی ل دهوله تا ئوسمانی رازیبوو ودانا فان ماف هه ریئان وه کو خه لاتکرنا فه رهنسا ودانپیدان ب پۆلی وان یی گرنگ ب دووماهی ئینانا ململانا سیاسی وله شکه ری د نافه رئا ئوسمانیان وهه ریئک ژ روسیا ونه مسا دا. (Agoston and Masters, 2009, 345) د نه نجامدال 28 جولانا 1740ی هه فیه یمانه ک د نافه رئا حکومه تا ئوسمانی و فه رهنسادا هاته مورکن. (Agoston and Masters, 2009, 345) لسه ر بنه مایی نوکرنا هه فیه یمانا سالا 1673ی، نه فو په یمانه (85) ماددان بخوفه دگریت، وهاته

وی قاله تی پریکه ت، نه وژی ب ریکا هناردا هنده ک به ره مه یین چاندنی ژ وان پامبی بو دابینکرنا پیدقیین پیشه سازیا فه رهنسا و بروسیا، هه رهنسا سولتانی ب ریژه کا بلند ئاسانکاری ئیخستنه د پروسسیسا به لافکرنا که رستین بازارگانی یین فه رهنسادا ل دهوله تا ئوسمانی. (کمال، 2006, 38) و هه زا سولتانی بو نه نجامدانا چاکسازیان و کاریگره ریا خو لسه ر موکمرنا په یوه ندیین هه ردوو وه لاتان هه بوو، ژ نه گه ری داخباربوونا سولتانی بوئ پیشه فوچونین ل نه وروپا د چه ندین بوارین گرنگدا رویدان، د فان کاودانین نه خوشدا ل دهوله تا ئوسمانی د ماوی دهسته لاتداریا سولتان نه حمه دی سینییدا شاهی فه رهنسا لویسی پازدی (1774-1715) داخازی ژ بالیوزی خو مارگیز دی فیلینوف (1741-1728) ئیستانبولی کر بو مه رما نوکرنا ماف هه ریئ و ه لاتی وی وب فی چه ندی مارگیز دی فیلینوف دانوستاندان لگه ل سولتانی کرن، لی ناکوکیین دنافه رئا حکومه تا ئوسمانی بخودا بوونه نه گه ری زیندانکرنا ئیک ژ بالیوزین فه رهنسی ژ لایه کی هه وتوپارانکرنا گه شتیاگه ل فه رهنسی لسه ر به نده ری ته رابلس ژ لایه کی دی هه. (کمال، 2006, 42) یا هه ژیه دیار بکه ن کو شوپه شا ئینکشاریان ب سه روکاتییا پاترونا خه لیل (1690-1730) ژ ییو نه گه ری لادانا سولتان نه حمه دی سیی ل سالا 1730ی وه اتنا سولتان مه محمودی ئیکی (1754-1530) بو دهسته لاتی، وهه ر ژ ده سییکا دهسته لاتا خو لگه ل هندی بو نه و پتر نیژکی فه رهنسا ببن، و په یوه ندیین وان به ره فو ئاسته کی باشتره بچن هه رهنسا سه درنه عزمی نوی توپال ئوسمان پاشا 1731-1732) ژ پشته فانین فی بووچوونی بوو، هه رهنسا ده می داخواز هاتیه کرن نامه کی بو شاهی فه رهنسا به نریت، کو سه درنه عزمی تیدا دیارکر خو نه گه ر سولتانی سه درنه عزمی خو هه ژ که سانین فه رهنسی هه لیزاردبا، وه کو من ریژ ل هاولاتیین فه رهنسی د نافه خا کا دهوله تا ئوسمانیدا نه دگریت، ئانکو نه فو وه ک پشته فانیا خو بو په یوه ندیین ئوسمانی فه رهنسی دیارده کت و دگه ل نیژکیبوونا هه ردوو وه لاتان د په یوه ندیین واندان. (المفرجی، 2015, 284) سه رده می سولتان مه محمودی ئیکی چه ندین رویدانین گرنگ رویدان و فه رهنسا هه ولدا پوله کی کاریگر دوان رویداناندا هه بت ل گوره یی په یوه ندیین ئوسمانی و فه رهنسی، وه ک دهره کفتنا کیشا شاهنشینا پولونیا ومایتیکرنا روسیا ونه مسا و فه رهنسا د کیشا هه لیزاردنا شاهه کی بو پولونیا داکو لدویف به رژه ونه ندیین هه ریئک ژ وانینت. هه ولدانین فه رهنسا ب ریکا بالیوزی خو مارگیز دی فیلینوف بجه رده وام بوو بو پالدا نا دهوله تا ئوسمانی دژی روسیا ونه مسا، به لی د کاری خودا یی سه رکه فتی نه بوو. (کمال، 2006, 43) هه رهنسا فه رهنسا روله کی کاریگر د په یوه ندیین ئوسمانی لگه ل روسیا ونه مسا لسه رده می سولتان مه محمودی ئیکی دا هه بوو، بتاییه تی دوی ململانا سیاسی وله شکه ری دا نه و د نافه رئا

بۆ وه لاتی خو بدهستغه ئینان، ژ وان دهسته هاته کا زیده تر بۆ بالیوز و بالیوزخانا فه په نسی ل دهوله تا ئوسمانی هاته دان، ب به راوردی ل گه ل وه لاتین دی یین ئه پرویا، (Yorulmaz, 2000, 699) هه ره جه که ئی قیابان د دهوله تا ئوسمانی دالی دی پاراستین ولگه ل ئازادیا بکارئینانا مافین خو یین ئایینی بوون، (Sevinç, 2013, 121) ئه ف دهسته هاته وه کو چه که کی بۆ پاراستنا به رژه وه ندیین هه وه لاتین فه په نسی د نا ف خاکا ئوسمانیدا لی هاتبوو و دادگه هکرنا هه وه لاتین وان د نا ف خاکا ئوسمانیدا دی لدویف یاسایین فه په نسی بن، چونکی ئه ف ماف هه رینی فه په نسا ب زوری ژ دهوله تا ئوسمانی نه هاتبوونه وه رگرتن له ورا هه وه لاتین فه په نسی ب سیسته م ویاسایین دهوله تا ئوسمانی فه دگرئیدی نه بوون، هه ره هسا گه ره کتین تاییه ت و سه ره خۆ هه بوون، کو تنی هاوالاتین فه په نسی ل فان گه ره کا دژیان، و دهاته نه یاسین بنافی (فوندا) ل دهوله تا ئوسمانی، له ورا هه وه لاتین فه په نسی هه ست نه دکر، کو فه په نسا بجه هیلاینه، ئه وژی لژی سیه را ئه و ئاسانکاری وماف هه رینی بۆ فه په نسا د سنوری دهوله تا ئوسمانیدا هاتینه دان. (کمال، 2006، 44)

ژلایی بازرگانیه، بازرگانین فه په نسی د هاتن وچوونا خو دا ئازادبوون، هه ره هسا پاپورین وان ل ده ریا یا نافه راست وده ریا یا ره ش ژه ره مه ترسیه کی هاتن پاراستن، (Sevinç, 2013, 122)

هه ره هسا کی مبوونا سه پاندا باجان لسه ر بازرگانین فه ره نسی ل گو په یی په یمانا ئاماژه پیکری، د ئه نجامدا بازرگانیا فه په نسی ل ده ریا یا نافه راست وپژژه لاتی به یژیوو، (المحامی، 1981، 323)

چونکی دهوله تا ئوسمانی بتنی 3/3 ژ باجین گو مرکی لسه ر بازرگانیا فه په نسی سه پاندا، د به رامبه ردا 10٪ لسه ر بازرگانیا وه لاتین دی یین ئه پروپی سه پاندا. (المفرجی، 2015، 284)

ژ خالین دی یین باش ئه وین کو فه په نسا وه رگرتین، پاراستنا مافی مه سیحیان بوو، ئانکو ئه وین کاسولیکی یین د نا ف خاکا ئوسمانیدا ل رۆژه لاتی، (Sevinç, 2013, 121) به رامبه ر وی یه کی کو پشته فانیان ئوسمانیان ده لویستی نوی یین له شکه ریدا دژی رۆسیا بکه ت، (بروکلمان، 1949، 159) و به رده وامبوونا نافه ندرگه ریا فه په نسا د نافه را دهوله تا ئوسمانی ودهوله تین مه سیحیدا، ریکه فتنین ئوسمانی دی لژی پاراستنا فه په نسا بن وئه فه دبیه ئیکه م وه لات هنادری وی هاریکاریا باب عالی کری، ده می یاداشتنا مه یه ک ژ لایی دهوله تین دی دهاته هنادرن بۆ باب عالی (6، Hammer, Tarihsiz, Cilt.15) ب فی چه ندی گیانه کی نوی ب په یوه ندیین ئوسمانی و فه په نسی ب موهرکرنا په یمانا 1740 ئه هاتیه دان. (قاسم و عبدالرحا، 2015، 131)

ب فی چه ندی دیاردبیت کو په یمانا 1740 ئه به رفاژی په یمانین دی یین که فن د نافه را هه ردوو وه لاتاندا هاتیه موهرکرین، ژ ئه گه ری وی هیژ وتاییه ته ندی وماف هه رینی بۆ فه په نسا هاتیه دان، بوینه جهی

پاستغه کرن وپاشی (42) مادده یین دی لسه ر هاته زیده کرن و سه باره ت مادده یین دی ته که زی لسه ر ماف هه رینی که فن کر بوو، (أرسلان، 201، 248) وه کو دانپیدان ب هه لویستی فه په نسا یی ئه رینی بۆ قورتالکرنا دهوله تا ئوسمانی ژ پروژی دابه شکرنی ژ لایی رۆسیا و نه مسا فه، (قاسم و عبدالرحا، 2015، 131) ئه گه ر ب هویری سه که یه نه مادده یین فی په یمانی، دی بینین کو ته که زی لسه ر وان ماددان هاته کرن یین کو دخمه ت و به رژه وندیا حکومه تا فه په نسا وکه سانین فه په نسی د نا ف خاکا ئوسمانیدا، جهی سه رسورمانی په کو فی ریکه فتنی چه ند مادده بخو فته گرتن کو چ ده م بۆ نه هاته ده ستنیشانکرین بۆ دووماهیکا وی، چ ب مرنا سولتانی یان زی یا شاهی. ب فی چه ندی دهوله تا ئوسمانی ئه و پلته گفاشتنی ژ ده ستدا یا دانوستاندنا پی ل گه ل فه په نسا بکه ت د پاشه روژیدا یان گفاشتنان لسه ر فه په نسا بکه ت هه رده مه کی به رژه وندیا ئوسمانی بکه فیت مه ترسیدا، بتنی فه ره نسا دی پشته فانیان ئوسمانیان که ت به رامبه ر گو هوپینین ل ئه پرویا رویدهن، (مصگفی، 1993، 87)

ئانکو تاییه ته ندیا فان ماف هه رینی ژ ماوه یه کی ده ستنیشانکری هاته گوهارتن بۆ ماوه کی نه دیار، (Kurtaran, 2012, 268) و ب هه لکه فتنه دروستبوونا فی په یمانی ئه هه نگی ل ئیستانبول وپاریس هاته گپران. (کمال، 2006، 44)

بۆ به رده وام بوونا په یوه ندیان دهوله تا ئوسمانی ل 12 خزیرانا 1741 ئه شانده ک ب سه رۆکتیا هنادری خو سه عید ئه فه ندی هنادره فه په نسا بۆ مه ره ما گه هاندنا دانه یه ک ژ په یمانا 1740 ئه و ل گه ل چه ندین دیاریان بۆ شاهی فه په نسا لویسی پازدی، (Sevinç, 2013, 130) د به رامبه ردا ل فه په نسا وه کو هنادریه کی بهاگران پيشوازیه که گه رم لی هاته کرن وشاندی ئوسمانی بۆ ماوی شه ش هه یفان مانه ل فه په نسا و فی ماوه یه ک ژ لایی هه ردوو وه لاتان فه کار لسه ر په یوه ندیین وان هاته کرن، (المحامی، 1981، 323) وداکوکی لسه ر به رده وام بوونا په یوه ندیین هه ردوو وه لاتان وپه یمانا سالا 1740 ئه کر، هه ره هسا شاندی ئوسمانی داخواز ژ فه په نسا کر گفاشتنان ل رۆسیا بکه ت، داکو پیگریی ب هه موو مادده یین ریکه فتنه ئاشتیا بلگراد 1739 ئه بکه ن، ل گو په یی وی پۆلی وی یی نافه ندرگه ریی د نافه را هه ردوو وه لاتاندا. (Sevinç, 2013, 130)

ده می شاندی ئوسمانی زفرین شاهی فه په نسا چه ندین دیاریین بهاگران لگه ل وی شاندی بۆ سولتانی ئوسمانی هنادرن، دیسان دوو پاپورین له شکه ری و کومه کا توپان و به رکین توپی و شاره زا وپسپورین له شکه ری وماموستایین مه شق وراهینانین له شکه ری بۆ مه ره ما مه شکرنا له شکه ری ئوسمانی لسه ر سیسته می نوی یی فه په نسی بۆ دهوله تا ئوسمانی هنادرن. (المحامی، 1981، 323)

سه باره ت هه وه لاتی یین فه په نسا دنا ف خاکا ئوسمانیدا ل گو په یی په یمانا 1740 ئه مارگیز دی فیلینوفسی گه له ک ده ستکه فتنین گرنگ

ناراندنا دهوله تین دی یین نه وپوی کو فان وه لاتان ژی داخوازکربوو بو دانا ماف هه رینین لویف مه رجین به رزه وهندی و هه ز و مه رمین وان یین ئابوری و سیاسی ل دهوله تا ئوسمانی، له ورا ماف هه رینین فه رسا کارتیکرنا خو لسه ر ژرخانا ئابوری یا دهوله تا ئوسمانی هه بوو و به ره ف تیکچوونا کاودانین ئابوری دچن، کو دهوله تا ئوسمانی وه کو داکبرگه هه ک و بازاره ک بو بازگانی و پیشه سازیا فه رسا لیها، هه روه سا دبیته ژیده رک بو دابینکرنا که ره ستین سه ره کی بو پیشه سازیا ئاسنی و کومری یا فه رهنسی دنا ف خاکا دهوله تا ئوسمانیدا. (المفرجی، 2015، 284-285)

چونکی ژيانا له شکه ری ل دهوله تا ئوسمانی یا ری کخستی نه بوو، هه روه سا چ ری کخستن و فیرکرن و مه شق و پراهینانین دروست نه بوون، ژ نه گه ری سیسته می تیماره و زه عامه تی، هه روه سا زیده بوونا دهسته لاتا ئنکشاریان و پرازینه بوونا چینا پاریزگار و خودان هزرین که فن دژی هه ر چاکسازیه کا هاتبا نه نجامدان، له ورا سؤلتانی زانی کو پیدفیه بو پیکنینانا ئستراتجیه کا له شکه ری کو گوهورین تیدا هه بن ب به راوردی ل گه ل پیشفه چوونا نه وپوی، لی ژبه ر دژایه تیا له شکه ری ئنکشاری، بتنی چاکسازیا د بواری توپیدا هاتنه نه نجامدان. (Hayta ve Unal, 2013, 39-40)

3. ته وهری دووی: روئی فه رهنسا د چاکسازیین توپخانا ئوسمانیدا (همبارخانه)

لدویف فه رمانا سؤلتانی پشتبه ستن لسه ر پسپورین نه وپوی د بواری کاروبارین له شکه ریدا هاته کرن، ژ گرنگترین شاره زا د فی واریدا کلود نه لکسه ندر نه لکونت دی بو نیفال (1747 - 1675) بوو، کو ل گولانا 1729ی ژ سه رایا بوسنایی ژ لایی سه درنه عزه می داماد ئیبراهیم پاشا (1718-1730) فه بریارا هاته ده ری کخستن و دیارکر نه گه ری هاتنا وی بو ئیستانبولی ب مه رما پیشکیشکرنا خزمه تا خو بو دهوله تا ئوسمانی یه، (Kaçar, 1995, 210) ل وی ده می دهوله تا ئوسمانی ئاماده نه بوو بو وه رگرتنا خزمه تا که سانین مه سیحی دوان کاودان و زیده باری دژایه تیین ره گه زیه رستی یین کو ئیستانبول تیدا دبوری به ری شوپه شا پاترونا خه لیل 1730ی، (Shaw, 1997, Vol. 1, 241) له ورا بو نیفال ل بوسنایی نه چارپوو موسلمان دبیت و به رنیاس بوو ب نافی نه هه مه د باشا همبه رجی، (Uzunçrşili, Cilt. 4, 1988, 322) بو ماوی ساله کی ل ویری ئاکنجی دبیت و ل سالا 1730ی بو ئیستانبولی هاته داخوازکرن، لده می دگه هیته نه درنه شوپه شا ئنکشاریان ل ئیستانبولی سه رهددت و لگه ل هاتنا سؤلتان مه محمودی ئیکی بو دهسته لاتی خزمه تا خو پیشکیشی سؤلتانی کر. (Kaçar, 1995, 210)

لدویف فه رمانا سؤلتانی به رده وامی ب چاکسازیان هاته دان چونکی دهوله تا ئوسمانی یا پاشکه فتی بوو و د به رامبه ردا نه وپویا دبوارین جودادا د پیشفه چوونه کا به رده وامدابوو ب تایبه تی د بواری میکانیزمین له شکه ریدابوو، (Karagöz, 1995, 182) نه فه بوو ئیک ژ نه گه رین ل ده ستپیکا سه دی هه ژدی، کو ئوسمانیان گه له ک نه ردین خو ژ ده ستدان، و سؤلتان ئاگه هدار بوو کو نه گه ر چاکسازیین له شکه ری نه هیته کرن، کاری وی بسانا هی نابیت نه وژی ژبه ر دوو نه گه ران لایه نی نافخوی، زیده بوونا دهسته لاتا ئنکشاریان ولایه نی ده ره کی هه ولدانا دهوله تین ده ره کی ب تایبه تی هه ردوو ئمپراتورین پؤسیا و نه مسا و زیده باری ئیرانی ژی بو شه زی دژی ئوسمانیان بکه ن، له ورا سه درنه عزه می نوی توپال ئوسمان پاشا ژ که سانین داخباروو ب پیشفه چوونا نه وپویا ب تایبه تی یین فه رهنسی، هه روه سا ل گه ل بوچوونا سؤلتانی بوو، سه باره ت پیدفیا نه نجامدانا چاکسازیان، ب تایبه تی د بواری له شکه ریدا، (Uzunçrşili,

پشتی فی هه قیدیتنی لسه ر چه وانیا نه نجامدانا چاکسازیان بو نیفال هاته راسپاردن بو نه نجامدانا چاکسازیین له شکه ری و ساخرنا یه کین

کو نه څ چاکسازیه بتنی د بواری توپخانیدا بهینه کرن، (Karagöz, 1995, 182) زیده باری د دس تانا فان چاکسازیان پشته فانی سدر نه عزمه توپالئوسمان پاشا د بواری دارایی دا تاییهت بوو، دهمی ل ئادا 1732 ځی ژ پوستی خو که فتی له ورا دره ننگ گرنگی ب نه فی پشته فانی ژ لای سدر نه عزمه حه کیم ئو غلو علی پاشای فه (1735-1732) هاته دان و ل سالا 1734 ځی دهر فته دا بو فه کرنا ده زگه هین نوی بین له شکه ری د بواری توپیدا لگه ل دامه زراندا قوتابخانه کا نه اندازیاری له شکه ری (هه نده سخانه) یا تاییهت ب نه اندازیاری وزانستین دی بین له شکه ری فه، وه ک بنه ما بو دروستکرنا توپا نوی یا ئوسمانی (همبارخانه). (Shaw, 1997, Vol.1, 242)

یا هه ژیه ئاماژه بیته کرن کو ژ گرنگترین میژوونفیسین وی سرده می ولسر چاکسازیان نفیسی مسته فاسامی نه فندی بوو، کو ئاماژه ب کاروبار و سیسته می توپی دایه و خویاکرییه، کو له شکه ری ئوسمانی ژ له شکه ری نه وروپا ل دهمی بوری بهیزتربوو، لی ژ نه گه ری خه منه خوری وچاگرتنا وان ژانستی توپی نه څ له شکه ره لاوازبوویه، وباس ل نمونه کی ژ لای بوئیغالی بو سولتان مهورودی ئیکی پیشکیشکریه ب مهرما بهیزکرنا توپخانا ئوسمانی بوو، کو له شکه ری ئوسمانی بیته خودان موچه، هه روه سا بهیته خانه نشینکرنا، (Kaçar, 1995, 214) و ل 25 چریا دووی 1735 ځی فرمان هاته دان کو ده زگه هه کی تاییهت ب توپی بهیته دامه زراندا وینه مایین وی تیدا بهینه دیارکرنا ولدویف سیسته مه کی بریکویک، (Karaca, 2012, 33) نه څ ده زگه هه ب توپخانه (همبارخانه)، ول ئسکودار هاته دامه زراندا، پاشی دبیه بنه مای توپاخانا نه اندازیاری (هه نده سخانه). (Köln, 2014, 234)

ل 17 کانونا دووی 1734 ځی سی شاره زایین فهره نسی ژ نه یاله تا بوسنای بو ئیستانبولی هاته داخوازکرنا، ب مهرما هاریکاری بوئیغالی ولدویف داخواری وی، (Kurtaran, 2013, 174) نه څ هه رسی که سه بیونه موسلمان، ل دهمی گه ل بوئیغالی چوینه هه قیدتا سدر نه عزمه می، جلوه برکین ئوسمانی کرنا به رخو و نه فه بوو نه گه ری کو ب (200) نه قچه بهینه خه لاتکرنا، (Kaçar, 1995, 213) و ل گه ل (300) سهریازین له شکه ری د ناف ریزین له شکه ری تیمارین بوسنایدا ل گه ل خو ئینانه ئیستانبولی، (Shaw, 1997, Vol.1, 241) ل گه ل (300) ئولوفه (یا توپخانې) د قه سرا ئایازما ل ئسکودار کو دکه فیهته دهورو به رین ئیستانبولی و هاته ئانجیکرنا دهمی دهمی دهمی ب موشق و پراهینان کرین و ئافاهین تاییهت بو وان ل ئسکودار هاته ئافا کرنا. (Karaca, 2012, 38)

موچه یی خو ژ ده وله تی وهر دگرنا، نه څ سهریاز ل دادگه هان ولیر دهرگه می کوچکان به لاقدبوون. برکات، 2000، 178.

توپی (همبارخانه) یا که فن، (Köln, 2014, 234) نه و نه گه ری ژ نافچوونا سیسته می تیماره ژ نافچووی، (Agoston and Masters, 2009, 345) نه څ چه نده نیشانا هندی یه کو سولتانی ئیکه م جار پشته ستن لسر سپورین بیانی کر و دیاربوو، کو سولتانی قیا چاکسازیان ب ریکا بکارئینانا شیان وشاره زایا بیته نه جامدان. (مانترن، 1993، ج 1، 424)

لدویف داخواری سدر نه عزمه می ل سالا 1732 ځی، بوئیغالی یاداشتمه یه که بو فه روه سا هنار و تیدا داخواز ژ فه روه سا کر پیزانین له شکه ری نه وین ل فه روه سا بهیزت، کو ل ئسپانیا وه ل نه دنا وئینگلته را دهیته پهیره وکرنا، هه روه سا ئاماژه ب سیسته م و شیوازی ژایانا سهریاز ل فه روه سا بو سولتانی و سدر نه عزمه می هاته کرن، (Kaçar, 1995, 212) لدویف وان پیزانین وشاره زایا بوئیغالی د موی خزمه تا وی د ناف ریزین له شکه ری فه روه نسی و نه مسایدا وهرگرتی، (مصغی، 1993، 162) و پلانه کا ریکستی پیشکیشی سولتانی و سدر نه عزمه می کر، (Hayta ve Unal, 40, 2013) کو پیده بوو چاکساز ل دویف شیواز وینه مایین فه روه نسی و نه مسای بهیته کرن، (Karagöz, 1995, s.182) و بوئیغالی هه ولدا شیوازی چاکسازیان به روهاری چاکسازین که فن بیت و سیسته مه کی نوی لدویف شیوازی که فن داریزیت ب مهرما نه ئازراندا د ژایه تیا چینا پارستی ئانکو (خودان هرین پارستی)، وه ک هاوسه نگیه کی دنافه را سیسته می نوی وکه فندا په یدابکه ت. (Shaw, 1997, Vol.1, 241)

ئارمانجا پلانا بوئیغالی پیده بوو ژایانا سهریاز بهیته ریکستن وکاری له شکه ری بیته کاری سهره کی و به روه وام بو له شکه ری، (Hayta ve Unal, 2013, 40) و نه هیلانا سیسته می تیماره ودقیت له شکه ر بینه خودان موچه یی هه یفانه، هه روه سا زه نگیکرنا له شکه ری ئوسمانی ب زانیاری سهریاز ب ریکا دامه زراندا قوتابخانین تاییهت، هه روه سا په روه رده کرنا له شکه ری لدویف بینه مایین له شکه ری، وه کو موشق و پراهینانا وان لدویف شیوازی نه وروپی و دقیت پلین له شکه ری بهیته دان، (Kaçar, 1995, 213) زیده باری دیارکرنا یه که یین خورانی وچه ک وه می پیداویستین له شکه ری، (مصغی، 1993، 162) و سه ریه رشتیا وان لدویف پشنیاریا بوئیغالی ژ لای ئیک ژ نه فسه رین سپاهی بین گه نج بهیته کرن و داپشین ب موشق و پراهینانین له شکه ری رابیت. (Hayta ve Unal, 2013, 40)

بوچیبه جیکرنا پلانا خو بوئیغالی د قیا نه څ چاکسازیه هه می له شکه ری ئوسمانی بخوفه بگریت، لی ژ نه گه ری د ژایه تیا ئنکیشاریان بوو نه گه ر

(1) ژیه یقه کا عه رهبیه ژ په یقا ئولوفه هاتیه، نه څ ناسناقه لسر وان له شکه رین ئوسمانی هاتیه دانان، یین کو هر سی هه یفان چاره کی

قوتابخانان بهێته دان، وه‌رگرتنا زانست وزانینی ژ ئه‌وهرپویا، (Karagöz, 1995, 182) ئیک ژ وان قوتابخانان تابیته ب لایهنی له‌شکه‌ری فه‌ هاته فه‌کرن، وه‌کو پشته‌قانی وپالپشت بو چاکسازیین توپخانن ولدویف فه‌رمانا سۆلتانی ل سالا 1734ئ قوتابخانه‌کا ئه‌ندازیاری (هنده‌سخانه) ل ئسکودار هاته دامه‌زراندن، (Hammer, Tarihsiz, Cilt.15, 41) بتابیته تی د بواری ئه‌ندازیاری وزانستین دی یین گریډایی ب توپا ئوسمانی یا نویدا، کو چالاک وکاریگه‌ربوو، (مصغفی، 1993، 162) ئارمانج ژئ ده‌رچووین شاره‌زا وپسپورین تابیته دبواری له‌شکه‌ریدا بوو، ئانکو په‌یداکرنا ئه‌ندازیاری له‌شکه‌ری ل ده‌وله‌تا ئوسمانی، (Kurtaran, 2013, 174) ب تابیته تی د بواری هۆنه‌ری نوی یی توپیدا وچیکرنا وی، د فی قوتابخانیدا وانن بیکاری و پراکتیکی دهاتنه گوتن، (Agoston and Masters, 2009, 345) ژبو هندئ دا ده‌وله‌تا ئوسمانی پیدفی ب پسپوران وشاره‌زایی له‌شکه‌ری نه‌بن کو ژ ده‌رفه‌ی وه‌لاتی بینن وکه‌سانن خودان شیان هاتنه دامه‌زراندن بو مه‌رما گوتنا وانان ل قوتابخانا له‌شکه‌ری، ژ گرنکترین وان مامۆستایان حه‌جی ئه‌حمده ئه‌فه‌ندی زاده‌موفتیی (یه‌نی شه‌هیر) ومحه‌مدئ سه‌ید ئه‌فه‌ندی ئه‌وی وانن بیکاری وهۆنه‌ری له‌شکه‌ری د دانه قوتابیان، (Kurtaran, 2013, 174) ب فی چه‌ندی دیاروو کو ئیکه‌م جاره وانه ب شیوازه‌کی بلند بهێته دان وفی ده‌زگه‌هی گرنکیا خو هه‌تا راده‌یه‌کی بو ده‌وله‌تا ئوسمانی‌هه‌بوو، (Hayta ve Unal, 2013, 41) لی ئنکشاریان کۆسپه وئاسته‌نگ د ریکا فان پروژاندا په‌یدا دکرن، (مصغفی، 1993، 161) زیده‌باری دژابه‌تیا که‌سانن خودان هزرین پارێزگار بوو ئه‌گه‌ر کو ژیی وی کورت ببیت و ل دووماهیکی هاته دائیخستن. (Kaçar, 1995, 214)

ژ چاکسازیین دی یین ئوسمانی ل سه‌رده‌می سۆلتان مه‌حمودی ئیکی به‌ده‌وامی ب چاپخانا پیتین ئوسمانی هاته دان و ژلایی سه‌عید ئه‌فه‌ندی و ل سالا 1727ئ چاپخانا ئوسمانی هاته فه‌کرن وپه‌رده‌وام بوویه تا سالا 1742ئ، د فی ماوه‌یدا کارتیکرنا خو لسه‌ر پیشفه‌جونا (إنفتاح) ئوسمانی بو ئه‌وهرپویا هه‌تا راده‌یه‌کی هه‌بوو، (العزوی، 2003، 45) ئه‌وژی ب ریکا به‌لافکرنا ژماره‌کا مه‌زن ژ په‌رتوکین وه‌رگتیری د بواری میژوو وجوگرافی و ده‌ب و زمانیدا وئیکه‌م په‌رتوک یا ئیبراهیم مه‌تفه‌رقه ب نافی (بنه‌ماین ده‌سته‌لاتی دبریفه‌برنا میلله‌تان)(أصول الحکم فی نفم الّمم) هاته چاپکرن وپو سۆلتان مه‌حمودی ئیکی، و کره دیاری و ژبه‌ر گرنکیا وی ب فه‌ره‌نسی ب نافی (لیگه‌ریان ل ته‌کنیک) (البحپ فی التکنیک) هاتیه چاپکرن وئیبراهیم مه‌تفه‌رقه د ماوی چالاکیین خودا گه‌له‌ک هۆنه‌ر وه‌زرین رۆژئاقایی ئینابنه د ناڤ ده‌وله‌تا ئوسمانیدا، د ئه‌نجامدا کۆمه‌له‌کا ژ که‌سانن خودان ئاراسته‌یا سیکولار ده‌ره‌کفتن، (العزوی،

جهین له‌شکه‌ری یین تابیته سه‌روژنوی هاتنه ئافاکرن بونه کارخانه وچه‌ی نغستنی، هه‌روه‌سا بۆنیقالی ئه‌و تشتین پیدفی وه‌کو دامه‌زراندنا که‌سانن پیدفی ل گه‌ل حازریین دی یین پیدفی وساخرکنا سیسته‌می که‌فن د سیسته‌مه‌کی باشتردا ئه‌نجامدان، (Karaca, 2012, 39) هه‌روه‌سا ئه‌ف کارخانه وه‌کو ئاکنجیویون دهاتنه دامه‌زراندن وژمیاریه‌ک بو دهاته دانان وه‌رمان ددان ل توپخانن، (Kaçar, 2014, 1995) بۆنیقالی پلا میری میرانه‌رگرتداکو سه‌ره‌رشتیا کاری چاکسازیین توپخانن بکه‌ت، (Karaca, 2012, 39) ئیکه‌م کاری وی ئه‌ویوو کو ئه‌فسه‌ریین گه‌نج هه‌لبژارتن و موچی وان یی هه‌یفانه ل گه‌ل پلین وان هاته ده‌ستنیشانکرن و سیسته‌مه‌کی له‌شکه‌ریی باش بو ده‌زگه‌هی توپخانن هاته دانان. (Kaçar, 1995, 214)

سه‌رۆک لبوایی (300) سه‌ربازیین ئولوفه لسه‌ر سی ژوورا دابه‌شکرن وه‌هه‌ر ژووره‌یه‌کی (25) سه‌ربازیین به‌رپرس ب پلین جودا هاتنه دانان، (Hayta ve Unal, 2013, 41) د هه‌ر ژووره‌کیدا ئیک ژ ئه‌فسه‌ران هه‌بوو و سه‌ره‌رشتیا وی ژووری دکر وئه‌ف ئه‌فسه‌ریین ل فان ژووران دهاتنه دامه‌زراندن، د هه‌مان پلین سه‌ربازییدا بوون، لی جوداهی د نافه‌را واندا هه‌بوو، (Kaçar, 1995, 214) د هه‌ر ژووره‌کیدا تابلویه‌ک هه‌بوو نافین ئه‌فسه‌ر و که‌سانن وی تیدا هاتبوونه تومارکرن ل گه‌ل موچیین وان یین دیارکری و ناڤی هنده‌ک ئه‌فسه‌ران وان ل هه‌ر سی ژووراندنا هه‌بوون، (Karaca, 2012, 39) ئیمامی ده‌زگه‌هی ونوژداری ژووری ناڤی وان ل ژوورا ئیکی بوو، مامۆستایی ئه‌ندازیار و مامۆستایی فه‌رمی و سه‌رنشته‌رگه‌ر ونشته‌رگه‌ر د ژوورا دووییدا بوون، جیگری مه‌زاختیان و دوو نشته‌رگه‌ر د ژوورا سیییدا بوون. (Kaçar, 1995, 214)

لدویف فان تابلویان دیاردبیت کو کاری ژوورا ئیکی پتر ب کاریین ئیداری فه‌ گریډایه و ژوورا دووی ب کاریین فیکرنی فه‌ گریډایه و ژوورا سییی ب کاروباریین دارایی فه‌ گریډایوو، و ل هه‌ر ئیک ژ فان ژووران ئه‌فسه‌ره‌ک بو هاتبوودانان، ژ ئه‌گه‌ری فان ریکخستن توپخانن ژ له‌شکه‌ری دی یی ئوسمانی سه‌ره‌خوبوون، زیده‌باری گرنکیان ب زانست و فه‌کولینین وی وه‌کو ده‌زگه‌هه‌کی له‌شکه‌رییی تابیته، بهایی توپخانن مه‌زنتر لیکر، (Hayta ve Unal, 2013, 41) هه‌روه‌سا بو پیشفه‌جونا چاکسازیین دناڤ ری له‌شکه‌ری ئوسمانیدا بونیقالی هنده‌ک کارکه‌هین دی دامه‌زراندن وه‌کو کارگه‌هه‌کا چیکرنا توپان وئیکا چیکرنا باریدئ و دیسان کارگه‌هه‌کا تفه‌نگان دامه‌زراندن، هه‌روه‌سا رۆله‌کی باش بو ئینانا چه‌که‌کی نوی ل تیما مینان (فرقه‌ الاغام) و ته‌قه‌میان و عه‌ره‌بانین توپان هه‌بوو. (مصغفی، 1993،

87)

سۆلتان مه‌حمودی ئیکی پشتی دروستکرنا جهین له‌شکه‌ریین تابیته دبواری توپخانیدا، بپارادا د ناڤ فان چاکسازیاندا گرنکی ب

ئوسمانیدا ژی دگپرا، ب تاییه تی ده می دیارگری کو بو به رده وام بوونا ده ولتا ئوسمانی، دقتت سیاستا ئابوری بهیته نویکر، ئاماژه دا گرنگیا چیکرنا توپان وتفه نگان وباریدی، چونکی بوئیقالی ب که سه کی خودان هرزین به رفره و پیشغه چووی بو. (Kurtaran, 2013, 174)

سهرده می سولتان مه محمودی ئیکی و سه درئه عزم یین وی کار بو نه هیلانا په یدا بوونا چ شوره شان وه کو پاترونا خه لیل دهاته کرن، له ورا چ چاکسازیین مه زن نه نجام نه دان ب شیوه یه کی راسته خو ب مه رما نه ئازراندنا هنده ک ژ ئنکشاریان وکه سانین پاریزگار، به لکو ب شیوه یه کی هیدی هیدی وه ولدا بو نه نجامدانا چاکسازیین خو، (Kurtaran, 2013, 174) ب قی چه ندی دیاربوویه کو ئارمانجا سولتانی لادانا په که یین ئنکشاری نه بو، به لکو هول بو ئیخستنا وان لژیر دهسته لاتا خو ددا (کولن، 2014، 234) له ورا ب شیوه کی ریخستی موچین وان دهاتنه دان، د به رامبه ردا له شکه ری ئنکشاری سوزدا کو ئه رکی خو ب دروستی نه نجامدهن وه کو پاراستنا سنووران لژیر سه رکردین وان ولدویف وی دهسته لات و وان هریمین ده ورویه ر ده ستیریا دهیته دان، (مانتران، 1993، ج 1، 424) چاکسازیین ئوسمانی ب شیوه یه کی باش ده ستییکرن، لی گه له ک به رده وام نه بوون، ب تاییه تی پشتی توپال ئوسمان پاشا ژ پوستی سه درئه عزمی که فتی، چونکی گرنگی پیدانا وی کیبوو و نه ف رهوشه ل سه دی هه ژدی تشته کی سروشتی بو، لی ژ لایه دره کی فه مفایی خو و پوئی خو هه بو، (Karagöz, 1995, 182) و تاییه ت ژ لایه فره نسا فه ولدیف په یوه ندین باش ب رهنگه ک گشتی دنافه را ده ولتا ئوسمانی وه ره نسا دا.

4. ده رئه نجام

1. لدویف فه کولینی لسره په یوه ندین ئوسمانی وه ره نسی یا دیاره کو نه فان به یوه ندیان ده سپیکریه ب رهنگه ک نه رینی ژ سه ر ده می ده ستله تداریا سولتان بایه زیدی دوئی (1481 – 1512) و تاییه ت د سالا 1483 لی دا، لی نه ف په یوه ندیه یی سفک بوون وسنوردار بوون، هه تا هاتنا سولتان سوله یمان قانونی (1520 – 1566) یی که هشتنه ئاسته ک باش و بهیز لده می به یمانا (سیسته می ماف هرینین ئوسمانی) هاتیه ئیمزاکرن د سالا 1536 دا.
2. ل گه ل هاتنا سولتان مه محمودی ئیکی (1730-1754) بو دهسته لاتی قوناغه کا دی ژ په یوه ندین ده ره کیین ده ولتا ئوسمانی ژ لایه پوره لاتی و پورثاقایی فه ده ستییکر، وه ک په نگه دان ژ وان پوویدانین خراب یین ده ولت تیدا دجوری، به ری هاتنا وی بو دهسته لاتی، و سولتان مه محمودی دوئی نه چارپوو سه رده ری ل گه ل نه نجامین وان پوویدانان بکه ت ل گه ل هاتنا وی بو دهسته لاتی، زیده باری هندی په یوه ندین وان ل گه ل پورثاقای ژی گوهرینه کا

(2003، 45-46)، هه روه سا ئیبراهیم مه فرقه ژ وان که سان بوو یی کو ئاماژه ب پیشغه چوونا پورثاقایی دی، ته که زئی لسره هندی کریه کو دقتت له شکه ری ئوسمانی ژ ب شیوه کی نوی بیت، داکو د قی بواریدا توشی چ ته نگافیان نه بیت، لی ژ نه گه ری هه بوونا به رهنگاریان، به رده وام نه بوو. (Kurtaran, 2013, 174)

دنافه را سالی 1735-1737 بونیفال چه ندین جارن ژ کاری وی هاتیه دوریخستن ژ لایه هنده ک سه درئه عزمین ئوسمانی، به لی باردوخی و ولاتی دخازت بو چاره کادی بهیته داخو زکرن و کو روله کی کارگه ره بیت، له ورا سه درئه عزم یه کن مه حمده باشا (1737-1739) ل سالا 1738 لی بونیفال زفرانده ده ف خو، (Karaca, 2012, 45) لی گرنگی پی نه هاته دان وه ک به ری و موچی وان هاته برین، بارودوخه کی شه پرزه د ناف توپخانیدا په یدا بو، ئانکو نه فه بوو نه گه ر کو بهایی ده زگه می توپخانی کیبوو سه ره رای به رده وام بوونا وی، (Kaçar, 2007, 7) و بونیفال پشتی ده مه کی کیم ژ کاری وی هاته لادان، نه وژی ژ نه گه ری ناکویا وی ل گه ل سه درئه عزمی، (Hammer, Tarihsiz, Cilt.15, 41) و هاته دورکرن بو ناوچه یی که سه مونی ژ لایه (کیزله رئاغا) پشتی بورینا سالا کی زفری فه سه ر کاری خو، وپلا به یلبره گ وه رگریه، (Kaçar, 1995, 220) و چاره کادی بوویه سه رکی توپخانی و به رده وام بوو لسره کاری خو هه تا مرنا وی ل 14 ئادارا 1747 لی، (Shaw, 1997, Vol.1, 242) گه له ک شیان مه زاختن کو پوله ک د په یوه ندین دیپلوماسی یین ئوسمانی و فره نسیدا هه بیت وه ر چه و بیت شبایه په یوه ندین ئوسمانی ل گه ل فره نسا خورت بکه ت. (Kaçar, 2007, 7)

پشتی مرنا بونیفالی، کو ری وی سوله یمان ئاغا (کو ری خودانگری) سه رپه رشتیا کاری توپخانی وه رگری، لی ژ نه گه ری به رهنگاریا ئنکشاریان، د ماوه یه کی کورتدا ل سالا 1750 لی قوتابخانا هنده سخانه لژیر گفاشتنا مه لایان هاته دائیخستن، (مانتران، 1993، ج 1، 424) ژ وان بسپورین دی یین فره نسی یین کو کار د خزمه تا ده ولتا ئوسمانیدا کری (بارون فرانچویس دی توتت) (1733-1793) بو، کو ئایینی خو نه گوهارت د ماوی خزمه تا خو دا و سه ره پای هندی نه هاته دوریخستن، د نه نجامی فان چاکسازیاندا سه رده مه کی نوی ل ده ولتا ئوسمانی هاته پیش. (Kaçar, 2007, 7)

توپخانی وه کو به شه کی گرنگ ژپیکهاتی له شکه ری ئوسمانی پیشکاری ده ره یی ئوسمانی ل گه ل پوسیا ونه مسادا کرو ل گو په یی چاکسازیین د بواری توپخانیدا و شاره زایا بونیفالی، و شیان پتیریا سربیا وبلگراد بستینیت و ل بو سنایی ژی دهسته لاتا ئوسمانی به رفره بو، ب قی چه ندی دیار دبیت کو بونیفالی بتنی که سه کی له شکه ری نه بو، به لکو پوله کی به رچا ف د سیاستا ده ره کیا

5. ليستا ژيډهران

1.5. پهرتووك:

1.1.5. پهرتوكيڼ توركي ب پيتي لاتيني:

Hammer, Joseph Von, Osmanlı Tarihi, Cilt.14, Üçdal Neşriyat, Gümüşsuyu, İkinci Baskısı, (İstanbul, Tarih Siz).

Hayta ve Unal, Necdt ve Ugur, Osmanli Devleti'nde Yenileşme Hareketleri (XVII.Yüzyıl Başlarından Yıkılışa Kadar), 6.Baskı, Gazi Kitabevi, (Ankara, 2013).

Karaca, Mehmet, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Mühendislik Tarihimiz, Baskı Mavi Ofset, (İstanbul, 2012).

Uzunçşili, İsmail Hakki, Osmanli Tarihi, Cilt.4, Türk Tarih Kurumu Yayınları: 1/XVII-XIX, (Ankara, 1988).□

2.1.5. ب زمانى عهريه:

بروكلمان، كارل، تاريخ الشعوب الاسلاميه، ترجمه: نبيه أمين فارس ومنير بعلبكي، دار العلم للملايين، (بيروت، 1949).

گقوش، محمد سهيل، العيمانون من قيام الدوله الى الانقلاب على الخلافة، دار النفائس، (بيروت، 1995).

كولن، صالح، سلاگين الدوله العيمانيه، دارالنيل للكتاب والنشر، (القاهره، 2014).

المحامي، محمد فريد بك، تاريخ الدوله العليّه العيمانيه، تحقيق: إحسان حقي، دار النفائس، (دم، 1981).

أرسلان، الامير شكيب، تاريخ الدوله العيمانيه، ترجمه: السماحي سويدان، دار أبن كپير، (دمشق، 2011).

مصغفي، احمد عبدالرحيم، في أصول التاريخ العيماني، دار الشروق، 2، (بيروت، 1993).

3.1.5. ب زمانى فنكليزي:

Faroqhi, Surayan, Turkey, Vol.3, He Later Ottoman Empire 1603 - 1839, (Cambridge University Press, 2006).

Shaw, Stanford, History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Vol.1, Empire of the Gazis: The Rise and Decline of the Ottoman Empire, 1280-1808, (Cambridge University, 1997).

2.5. نامين دكتورايي نه بلاقكري ب زمانى توركي:

Kurtaran, Uğur, Sultan Birinci Mahmud ve Dönemi (1730-1754), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesini, (Konya, 2012).

3.5. نامين دكتورايي و ماستهري نه بلاقكري ب زمانى عهريه:

حسنه، كمال، العلاقات العيمانيه الفرنسيه في عهد السلطان سليم الپالپ 1789-1807، رساله ماجستير غيرمنشوره كليه العلوم الانسانيه والاجتماعيه،

قسم التاريخ، (جامعه الجزائر، 2006).

4.5. فهكوليڼين نه كادي مي

1.4.5. ب زمانى توركي:

Kaçar, Mustafa, "Osmanlı İmparatorl Uğunda Askeri Sahada Yenileşme Döneminin Başlangıcı", F.Günergun (Yay.Haz.) Osmanli Bilimi

به چاډ ب خوڤه گرتن وتايهت دگهل فهره نسا، وئف په يوه نديين ئوسمانى _ فهره نسي ژوان په يوه نديين دئريني هاته نياسين، ژ نه گهري چه ز سولتاني بو برنا فان په يوه نديان د ئاسته كي بهيتردا، چونكي فهره نسا هه قه پيمانه كا نه وروپي يا باش بو ولاتي خو ديت، ههروه سا فهره نسا بو پاراستنا بهرزه وه نديين خو ل دهوله تا ئوسمانى كاردكر بو بدسته فئنانا پتر مافه رينان، له ورا پوله كي به چاډ گيرا ژ لايي په يوه نديين ئوسمانى بين دهره كي، وه كو هه لويسي وي بو پشته فانيا دهوله تا ئوسمانى ژ لايي سياسيغه و خزمه تين له شكري د ماوي شه رين ئوسمانى ل گهل پوسيا ونه مسادا پيشكيش كرين، زيده باري ديبلوماسيا فهره نسا د بهرزه ونديا دهوله تا ئوسمانيدا كاردكر دماوي دانوستاندنن ئاشتيدا ب تايهتي ده مي ريكه فتنه ئاشتيا بلگراد 1739ي هاتيه موركرن وب في چندي ديبلوماسيا فهره نسا ل دهوله تا ئوسمانى بهيتربوو ب به راوردى به رامبه ر دهوله تين دي بين نه وروپيا.

3. گريډانا په يمانا ئوسمانى وفهره نسي يا سالا 1740ي گيانه كي بهيتر دايه فان په يوه نديان تايهت ل ژير سيه را وان ماف هه رينين نوي هاتيه دان بو فهره نسا، وه ك ديبلوماسيا فهره نسا وهاولاتي وبازرگاني وئنه جامدانا چاكسازيان لژير سه رپه رشتيا پسپورين فهره نسي.

4. هه قركيا نافخويي د دهوله تا ئوسمانيدا دنا فيه را خودانين هزرين پيشقه جوي و خودانين هزرين پارستي دبوونه نه گه ر د ريكا بوني فاليدا بو ته مامكرنا چاكسازيان د بواري چيكرنا چه كي نويدا وري كخستنا له شگه ري ب شيوازه كي نوي لدويف سيسته مي ئوربيدا، زيده باري في چندي رولي هنده ك سه ركردن له شگه ري ئنكشاريا د ريكا بوني فاليدا ب هاريكاريا سه در نه عزمه مي ئوسمانى گو لده مي بوني فال ژ كاري وي دوير د ئيخستن وموچين كارمه ندين كارگه هين چه كي كي مكرن.

5. په يوه نديين ئوسمانى وفهره نسي لسه ر دمى دهسته لانداريا سولتان مه محمودي ئيكي بي گه هشتبون ئاسته ك بلند وبهيز، وئف چه نده يا دياره كو لده مي هه ردو ولاتان بابلوزخانه وباليوزي خو دانان ل پايته ختي هه ردو ولاتان ب مه رما به رده واميا چاكسازيين ئوسمانى وبه رده واميا مه فا بوونا فهره نسا ژ سيسته مي ماف هه ريني ئوسمانى، ب ده ست فه ئنانا ئازاديا بازرگاني ودانا باجه كي كيم دسنوري دهوله تا ئوسمانى باشي و خرابيين خوه هه بين، وه ك به رفه هه بونا بازرگانيا فهره نسي ب ريژه كا زيده بتر ژ ده ميين بوري، وئفي چندي ژلايه كي ديفه كاريكرنا خوه هه بو لسه ر باردوخي ئابوري بي ولاتي، و خاكا ئوسمانى وه ك سيكه كي له ات بو كه لوپه لين وبازرگانيا فهره نسي ب شيوه يه كي راسته وخوو كاريكرن كر سه ر ژ يرخانا ئابوري يا دهوله تا ئوسمانى.

Fransız Kültür Kurumları ve Bunların Meşruiyet Kültür Kurumları ve Bunların Meşruiyet Kazanması", (19.yüzyıl-20 yüzyıl Başları), Dergisi OTAM, (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), Sayı: 11, 2000, World Wide Web'den edinilebilir : <http://www.otam.ankara.edu.tr> .

2.4.5. ب زمانى عهدهبى:

حسن، مشتاق مال الله قاسم وحيدر عبدالرحمن، "العلاقات العثمانية - الفرنسية والموقف الروسى منها 1535-1856م"، مجلة أدب البصره، مج (11)، السنه الحاديه عشر، العدد (75)، 2015.

المفرجى، فاكمه حسين فاجل، "العلاقات العثمانية - الفرنسية 1566-1740م"، مجلة سر من رأى، مج (11)، العدد (41)، كليه التربيه، جامعه سامراو، 2015م .

5.5. ئنسكلوپيديدىاب زمانى ئينگليزى:

Gabor Agoston and Bruce Masters, Encyclopedia of The Ottoman Empire, (New York, 2009)

6.5. فه رههنگ ب زمانى عهدهبى:

بركات، مصغنى، اللقاب والوفائف العثمانية (دراسة في تكوين اللقاب والوفائف منذ الفتح العثمانى لمصر حتى إغواي الخلفه (من خلال الآبار والمخكوكات) 1517 - 1924، دارغريب للكتاب والنشر والتوزيع، (القاهرة، 2000)

Araştırmaları, I.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınları, (İstanbul, 1995).

_____, Sultanın İsimsiz Kahramanlar "Osmanlı hizmetindeki mühtedi Avrupalılar", Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 12 Aralık 2007, World Wide Web'den edinilebilir: <http://www.obarsiv.com> .

Karagöz, Mehmet, "Osmanlı Devletinde İslahat Hareketleri ve Batı Medeniyetine Giriş gayretleri (1700 - 1839)", Dergi: OTAM, (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), Sayı: 6, 1995, World Wide Web'den edinilebilir: <http://www.otam.ankara.edu.tr> .

Kurtaran, Uğur, "Sultan Birinci Mahmud Dönemi (1730 - 1754) İslahat Hareketleri", Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish, Ankara - Turkey, Winter 2013.

Sevinç, Tahir, "Fransız İşkileri ve Mehmet Said paşa'nın paris Sefareti (1739 - 1742)", Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler, Dergisi Nisan 2013, Sayı: 28.

Yorulmaz, Şerife, "Osmanlı - Fransız İşkileri Çerçevesinde Osmanlı Topraklarında Açılan

العلاقات العثمانية الفرنسية إبان عهد السلطان محمود الأول 1730-1754

المخلص:

بعد أن مرّت العلاقات العثمانية الفرنسية بفترة من المواجهات العسكرية، تمكّلت في دخول فرنسا في الأحلاف الأوروبية التي كانت تُعقد في أوروبا ضد الدولة العثمانية، وكان آخر الصّيدامات بينهما سعيّ فرنسا إلى نجدة جمهورية البندقيّة في صراعها مع العثمانيين عام 1499 وبعد ذلك بثلاث سنوات بدأت العلاقات العثمانية الفرنسية تدخل حيزاً جديداً حينما عقدت الصلح عام 1503 ولتستمر حالة الهدوء في علاقاتهما حتى تدخل طوراً جديداً في عهد السلطان سليمان القانوني (1520 - 1566) في وقت كانت فرنسا تعيش في حالة صراعات سياسية مع بعض الدول الغربية، إذ أرسل ملك فرنسا فرانسوا الأول (1515 - 1547) مبعوثاً إلى السلطان العثماني عام 1535 طالباً عقد معاهدة تحالف بين الدولتين سعياً إلى الاستفادة من قوة الدولة العثمانية في الحد من طموحات البعض من ملوك أوروبا، فكان أن تم التوقيع على معاهدة (الامتيازات الفرنسية) عام 1536، وبفعل التهديد العثماني على الممالك الأوروبية سرعان ما كانت فرنسا تتجاهل علاقاتها بالدولة العثمانية وتنظم إلى القوى الأوروبية ضدها، لكنه حينما كانت فرنسا تشعر بخطر بعض الدول الأوروبية على سيادتها سرعان ما كانت تلجأ إلى طلب تجديد علاقاتها بالدولة العثمانية.

ومع وصول السلطان محمود الأول إلى سدة الحكم (1730 - 1754)، دعت الظروف التي كانت تمر بها فرنسا إلى التقرب من الدولة العثمانية وذلك بسبب رفض فرنسا الخضوع لسيطرة أباطرة الامبراطورية الرومانية المقدسة من آل الهابسبورغ مما أوقعها ذلك في صراعات سياسية وعسكرية مع بعض الدول الغربية، ومن جهة أخرى كانت فرنسا تهدف إلى تجديد نظام الامتيازات خلال المدة ما بين السنوات 1730 - 1740، في وقت شكّلت فيه الظروف التي كانت تعيشها الدولة العثمانية من حالة الضعف إلى رغبتها للتقرب من فرنسا بهدف الحصول على الدعم السياسي والدبلوماسي اثناء حروبها بالجيها الغربية وكذلك اكتساب الخبرة الفنية في مجال تنظيم الجيش وفق أنظمة غربية متطورة وبهدف تصنيع الأسلحة الحديثة بالاعتماد على الخبرة الفرنسية، لا سيّما في مجال تطوير سلاح المدفعية وتأسيس مدرسة الهندسة العسكرية من خلال الاستفادة من إمكانات بعض الخبراء من أمثال الكسندر الكونت دي بونيفال (1675 - 1747)، فكانت بذلك فترة حكم السلطان محمود الأول من أفضل الفترات الزمنية التي كانت تعيشها الدولة العثمانية في مرحلة الضعف التي كانت تمر بها عبر تاريخها.

الكلمات الدالة: العثمانية، الفرنسية، الامتيازات، الإصلاحات، المدفعية

French-Ottoman relations during the reign of Sultan Mahmud I 1730- 1754

Abstract:

After the French-Ottoman relations went through a period of military confrontation, it was represented by France entering the European alliances that were taking place in Europe against the Ottoman Empire, and the last of the two fights between them was France's quest for the help of the Benedictine Republic in its struggle with the Ottomans in 1499 and three years later It entered a new space when the peace was held in 1503, and the state of calm in their relations continued until it entered a new phase during the reign of Sultan Suleiman the Magnificent (1520 - 1566) at a time when France was living in a state of political conflicts with some western countries, as the king of France was sent Saint François I (1515 - 1547) envoy to the Ottoman Sultan in 1535 calling for an alliance treaty between the two countries in order to take advantage of the power of the Ottoman Empire to limit the ambitions of some of the kings of Europe, so that the Treaty (French Ottoman Concessions) was signed in 1536, Because of the Ottoman threat to the European kingdoms, France quickly ignored its relations with the Ottoman Empire and organized into European powers against it, but when France felt the danger of some European countries over its sovereignty, it quickly resorted to a request to renew its relations with the Ottoman Empire .With the arrival of Sultan Mahmud I to power (1730 - 1754), the conditions that France was going through called for rapprochement with the Ottoman Empire due to France's refusal to submit to the control of the emperors of the Holy Roman Empire that ruled from the Habsburgs of the Christian world, which plunged it into conflicts. Political and military with some Western countries and on the other hand, with the aim of renewing the French concessions system during the period between the years 1730-1740, at a time when the conditions in which the Ottoman Empire was living were formed from a state of weakness to its desire to get close to France in order to obtain political and diplomatic support During its wars on the Western fronts, as well as gaining technical expertise in the field of organizing the army according to advanced Western systems and with the aim of manufacturing modern weapons based on French expertise, especially in the field of artillery development and the establishment of a military engineering school by taking advantage of the capabilities of some experts such as Alexandre Count de Bonival (1675 - 1747), so the period of the rule of Sultan Mahmud I was one of the best periods of time that the Ottoman Empire was living in during the period of weakness that it was going through throughout its history.

Keywords: Ottoman, French, concessions, reforms, artillery.□